

ГОДИНА III.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 14.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40. А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ НАЦЛАЖУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“ од Јована Ђорђевића.

(Наставак.)

Књиге, које сам од Пејића за позориште добио, тек сам после на путу просекао и у њизагледао. Скромна старина! Кад ми их је предавао, не рече ми, да их је својим трошком издао! Њему доста беше, да ми напомене, да су то књиге „његовог учитеља Марка Јелисејића.“ само му до тога беше стало, да то њему мило име не заборавим! Обе су књиге на свет изишле без пренумерације, — сад разумем, одкуда старцу још пуна два сандука књига! Па какав скроман потпис издаваоца! Само А. П. на другом листу у обаде књиге. А шта стоји пред тим потписом? Дед да видимо „Велизарија,“ који је 1832. штампан. Ту Пејић говори „Љубезном Нараштају,“ каже, да се писац овога дела пре тридесет година у вечност преселио, и да он ово делце „у свет издаје, да тиме своју свету дужност и тошлу благодарност своје бившему учитељу пред целим српским светом засведочи.“ — А у „Александри и Наталији“ (год. 1833.) обраћа се „Љубезној младежи Србској,“ којој он ово делце „без икакве своје користи само за то у руке предаје, да тиме даде познати, да свом душом и срцем не престаје љубити свој премили српски род.“ —

Нека ми читаоци не замере, што се мало дуже бавим са драгом сликом Аркадије Пејића. Он је не само једини од најстаријих питомаца српске Талије, који је до у наше дане дотрајао, и коме беше дано, да доживи и угледа и своје духовне прапраунуке на овом пољу: он је, као што видимо, још и достојни представник нашег старијег трговачког сталежа, коме наша народна књижевност има неописано много да благодари, јер кроз дуги низ година наши трговци беху

скоро једини меценати наших убогих књижевника, и скоро једини купци и читаоци наших књига!

Да се вратимо на ствар. Ако је Аркадији Пејићу год. 1863. било 86. година, како му је било 10 година, кад је „генерала Бауера“ представљао, то би се бечкеречке представе и почетак српскога позоришта могле ставити у годину 1787; а ако му је било 84, онда у 1789. Обе године долазе у владу цара Јосифа II. — У Темишвару би се могло дознати, које је године умрѐо Пејић, и колико му је тад година било, па би се према томе година та могла тачно означити; а још тачније, ако би се у В. Бечкерек, где се Пејић родио, прегледали крштени протоколи од год. 1776—1780., — јер се онде воде од г. 1746., а нису пропали.

Кад Пејић за Јелисејића 1832. пише, да је пре 30 година умрѐо, то се о Јелисејићу зна, да је умрѐо год. 1802. — О овом човеку, који је први покренуо српске представе, ваљало би да што више сазнамо. То би се могло покушати у Бечкерек, где је Јелисејић учитељовао, и где се не да мислити, да му је спомен са свим угинуо. Могли би се потражити трагови и у архиви црквене и варошке општине. — Исто би тако ваљало обратити се на наследнике покојнога Пејића, да се види, је ли што иза њега остало у каквим белешкама или писмима; или да ли се што они, који су око њега били, сећају, да им је старац приповедао. — Можда би се тако могла добавити још која пртица и још какав податак из живота обојице, да што више дознамо о праотцу српског позоришта Јелисејићу, и о глумцу-ветерану Пејићу, који је доживио осамдесетогодишњи јубелеј свога глумовања.

Јелесејићеве представе биле су дечији покушаји, биле су тек први корак, као нека предигра. Ту о позоришној вештини још није могло бити говора, највише ако је које семебачено у млађане духове, ако се у њима побудила љубав к позоришту. Оваки упечатци у првим годинама детињства остају после кроз цео живот; од оваке деце постају често славни глумци, песници, — али увек до гроба остају верни пријатељи позоришта.

Оваки покушаји нису могли бити ограничени на сам Бечкерек. За цело их је било и по другим местима где се год нашао човек, који је умео оценити користи оваких занимања за децу и њихове родитеље. Сећам се из мога детињства, да је моја покојна мати дуго чувала своју улогу из „Фердинанда и Јарике,“ који је комад са својим ученицима давао негдашњи сенћански ђакон и учитељ Ђорђе Поповић, са своје речитости и учености разглашени „поп-ђука,“ који је с Доситијем у преписци стојао, и чију је смрт Исидор Стојановић 1833. у својим „Баснама“ и у „Српском Летопису“ оплакао.

Стоји даље у истом бр. 51., да се између 1787—1789. појавила дружина, састављена из зрелих људи, да јој је управитељ био Манојло Јанковић, да је представљала неке руске комаде и и нарочито „Трговце“ од Голдонија. — Овде би добро било, да имамо и какву такву потврду за ово што је казано; тим пре, што би ово био већ други корак у развиту нашега позоришта, био би прелаз од дечијих покушаја на представе дилетаната, и ту би се могло видети, коме припада палма за овај други корак, Јанковићу, или Вујићу?

Донде, док се што више и поузданије о томе не сазна, боље је да се ограничимо на оно, што је извесно, а то је: да је „Емануел Јанкович студент медицине“ штампао у Липисци 1787. свој превод „Трговци“ од Голдонија. Овај Јанковић морао је бити Новосађанин, јер у том делу има напред посвета цару Јосифу II., писана немачки у Новом Саду, а на крају дела има објава на дело „Физику,“ где писац спомиње свог „господара брата Јоанна Јанковича у Новом Саду.“ Доцније је штампао исти Јанковић дело „Благодарный сынъ“ (1789.) и „Зао отаць и невалио сынъ“ (1789.)

Ово се дакле извесно зна. А јесу ли ова дела, и још друга каква, под управом Јанковићевом и представљана, то је још под питањем.

Стоји даље у истом бр. 51. да је око 1815. године давао представе Аћим Вујић у Будиму, Ст. Андрији, Баји, Сегедину и по већим местима у Војводини. — Чујмо њега самог, шта говори у своме „животоописанију“ (1833.): „Ово је целоме Роду нашем познато, да нитко од Србаља до мене није се попео био на театралноје позориште“ (стр. 416.) За тим говори о користи позоришта. Прелази после на своје представе, које иду хронолошким редом овако: Прва је представа била у Пешти у мађарском театру, 1813. авг. 12., и давана је „Крешталица.“ Доходак је био 610 ф. 27 кр. у шајну, отуда је трећина дата сиромашним ђацима, који су му помагали, друга трећина мађарском позоришном друштву, где је представа давана, а трећа трећина школи препарандској у Сент-Андрији (стр. 420.) — Друга је представа била у Баји, 18. јан. 1815., где је даван „Инкле и Јарика“ (иначе и „Фернандо и Јарика.“) Приход је био 302 ф. 30 кр. у шајну, и тај је поклоњен удовицама и сиротама војничким (стр. 423.) — Трећа је представа била у Сегедину, авг. 5. 1815. и даван је „Црни Ђорђе“ и то два пута. Приход је био 525 ф. у шајну, отуда је дао погорелој српској цркви сегединској у горњој вароши 400 ф., а осталих 125 ф. дао је пола сегединској болници, а пола сиротињи без разлике вероисповести, (стр. 425.) — Све ове прилоге потврђује Вујић штампаним признаницама.

За тим има трага, да је у децембру 1823., кад се из Крагујевца враћао у Сент-Андрију, са Василијем Јовановићем учитељем земунским и још неким добровољцима дао у Земуну три представе „о различитима вецма,“ овога пута у своју корист, да набави себи путна трошка, као што сам наивно додаје „и ја преко 300 форин. метнем у мој джеп“ (стр. 405.). — Идуће 1824. године видимо га у Темпшвару, где даје представе, не би ли дошао до трошка, да плати штампу за своје „Новјејше Земљеописаније.“ Колико је овде представа дао и шта је представљано, то не спомиње; само вели: „Обаче у надежди мојој будем преварен, јербо оно, што сам мислио овде с моји театри заслужити, једва сам и четврту част получио; него да сам от свију Господара Темпшвараца био чесно угоштен, то је истина права.“ (Стр. 406.)

Има спомена о још једној представи, која је била 6. фебр. 1832. у „једном месту, кога ме-

ни именовати не пристоји се,“ као што вели Вујић (стр. 419.) Ту је давано дело „Паунка Јагодинка“, У овом месту тужи се Вујић, да је имао неприлика „от неки наши мазгова, овчији коња и блебетуша, који су ме из проклете злобе, зависти и пакости критизирали, бљадословили, Росијским Шпионом називали и којекакве лажи и непристојности износили, говорећи, да ме је Виц-Ишпан Ф* с 20 форинти за то обдарио, да што брже идем из места А* и да више скандале не чиним.“ (Стр. 420.) Да су ове ствари измишљене, позива се Вујић на самога поджупана Ф. — Ово место, које он не ће да именује, држим да је био стари Арад на Моришу, једно што међу претиплатницима на исту књигу на стр. 458, стоји други поджупан Фашо Јожеф у Араду, а друго што се по notiцији на

стр. 433. Јоаким Вујић од 20 јунија 1831 до 20 фебруара 1832. бавио у манастиру Бездину, где га је тадашњи архимандрит бездински, Јустин Јовановић „аки већ изгубљенага човека на своје благодетељне руке примио,“ кад је Вујић „из гљубочајнаго отчајанија принуђен био Сент-Андрију оставити, пак (себе) у мир и тишину поставити.“ Арад. није далеко од манастира Бездина, у ком је Вујић онда писао овај свој животопис. Слажу се дакле и време, и место, и имена. Доста је оволико да знамо; више истраживати мислим није нужно, јер купимо грађу за историју српског позоришта, а не за хронику скандалозну једне вароши, ма која та била. Видимо, да је Вујић и на овој стази место ружа на трње наилазио, као што му је цео дуги век био непрекидни низ беда и невоља!

(Наставиће се.)

И Ш Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Рукавица и лепеза“), шаљива игра у 3 чина, приказа би 22. јануара. Комад овај и ако је потезак за представљање, јер је веома fina конверзациона игра, ипак је представа врло добро испала, јер нема више од шест особа које раде, па су све улоге могле доћи у добре руке. Кнегиња Амалија (Ружићка) беше достојанствена и у савлађивању саме себе изврсна, само бисмо у појави „прве љубави“ желили мало више плахости, да не речемо жара. Едгар и Матилда (Ружић и Сајевићка) сјали су тога вечера без икакве пегнице. Сајевић је као барон Данглир врло вешто до најситнијих нюанса, представљао манире и рад затуцаног дворанина и комичног интригана. А како су гроф и Шарлота (Недељковић и Л. Маринковићева) достојно одговорили своме задатку, то је са свим природно, што је цела представа испала округла, на велико задовољство публике, која се прикупила беше у лепоме броју. Б.

* (Ред позоришних представа месеца фебруара.) У суботу 2. фебруара: „Вилем Тел,“ (први пут). — У понеделик 4. фебруара: „Роман сиромашног младића.“ — У четвртак 7. фебруара: „Осма тачка,“ „Муж у клопци,“ „Љубавно писмо,“ (по други пут.) — У суботу 9. фебруара: „Силетка и љубав.“ — У недељу 10. фебруара: „Роб“ (први пут). — У уторак 12. фебруара: „Два наредника.“ — У четвртак 14. фебруара: „Посланички аташе.“ — У суботу 16. фебруара: „Живот је сан“ (први пут). — У недељу 17. фебруара: „Париска сиротиња.“ — У уторак 19. фебруара: „Париски кочијаш.“ — У четвртак 21. фебруара: „Љубав их мори“ (први пут). „Ја вас љубим“ (први пут). — У суботу 23. фебруара: „Максим Прнојевић.“ — У недељу 24. фебруара: „Маријана.“ — У уторак 26.

фебруара: „Млетачки трговац.“ — У четвртак 28. фебруара: „Жене у уставном животу,“ (први пут).

Замена: „Присни пријатељи.“ — „Дон Карлос.“ — „Гренгоар“ — „Ноћ у очи нове године.“ — „Милош Обилић.“ — „Честитам.“ — „Доктор Робин.“ — „Разбојници.“

Ј А В Н О П Р Е Д А В А Њ Е.

* (Јавна предавања.) Др. Ђорђе Натошевић држао је 15. јануара на позив „српскога кола“ у Новоме Саду а корист српског народног позоришта јавно предавање у позоришној дворани о „хлебу, што га једемо, какав је, и какав треба да је.“ — Др. Милан Јовановић држао је у Карловцима ове године два јавна предавања, прво на Богојављење о томе, „колико траје у средњу руку век људски у опште, а колико у нас Срба,“ — друго 20. јануара о томе „за што је век у Срба краћи него што је у других народа.“

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

* (Јавор.) Од нове године на ново је пролистао „Јавор“ који је пре десетак година престао био излазити. Лист је овај намењен забави, поуци и књижевности. При уређивању ће се нарочито пазити на женску половину нашега народа. „Јавор“ излази три пута умесецу, на финој хартији, на каквој још није излазио ни један српски лист. Цена му је 4 ф. а. вр. Уредник је „Јавору“ др. Илија Огњановић, а стални су му сарадници: Јован Бошковић, др. Ј. Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић, др. Стеван Павковић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, К. Трифковић и А. Хаџић.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

28. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 2. ФЕБРУАРА 1874.

ПРВИ ПУТ:

ВИЉЕМ ТЕЛ.

Драма у 5 чинова, од Ф. Шилера, с немачког.

О С О Б Е:

Херман Геслер, намесник царски у Швајцарској	Зорић.
Вернер барон Атингхаузен, заставник	Лукић.
Улрик Руденц, његов нећак	Недељковић.
Вернер Штауфахер	Марковић.
Валтер Фиршт	Пешић.
Виљем Тел	Ружић.
Куни, чобанин	Добриновић.
Верни, ловац	Рашић.
Руди, рибар	Сokolовић.
Арнолд Мелхтал	Сајевић.
Конрад Баумгартен	Божовић.
Гертруда, штауфахерова жена	Ј. Поповићева.
Хедвига, телова жена, Валтера Фиршта кћи	Д. Ружићка.
Берта Брунекова, богата племићка	Ј. Сајевићка.
Валтер	М. Зорићева.
Виљем	Љ. Недељковић.
Фрисарт	* * *
Лајтхолд	* * *
Рудолф Харас, геслеров коњушар	Петровић.

Више коњаника, сељака. — Збива се у Швајцарској у почетку 14. века.

У понедеоник 4. фебруара: „**РОМАН СИРОМАШНОГ МЛАДИЋА.**“ Драма у 5 чинова, написао О. Феље, превео С. Савковић.

Ко од наших претплатника жели своја места за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до 11. сахата пре подне.

Поштовани претплатници умољавају се, да би изволили исплатити први а већ сада и други део своје претплате или у трговини браће Поповића или у вече на каси.

Болују: М. СУБОТИЋ, Љ. ЗОРИЋЕВА.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.